

Son illər ərzində, Azərbaycan bir çox beynəlxalq Konvensiyalara, BMT-nin işgəncələrə və digər qəddar, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və cəza növlərinə qarşı Konvensiya və onun Fakultativ Protokolu, işgəncə və qeyri-insani, ləyaqəti alçaldan davranış və cəza növlərinə qarşı Avropa Konvensiyası, İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasına qoşulmuş, işgəncələrin qarşısını almaq üçün müxtəlif tədbirlər həyata keçirmişdir. Bu Konvensiyaların həyata keçirilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən bir sıra sərəncam və fərmanlar imzalanmışdır.

İşgəncələrin qadağan olunması Azərbaycan Milli qanunvericiliyində də öz əksini tapmışdır. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 12-ci maddəsinin

hissəsində hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması əsasları da nəzərdə tutulmuşdur. "Yalnız müharibə, hərbi vəziyyət və fəvqəladə vəziyyət, habelə, səfərbərlik elan

metmə cəzası nəzərdə tutulur.

Cinayət Prosesual Məcəllənin (CPM) 13-cü maddəsində (şəxsin şərəf və ləyaqətinə hörmət edilməsi) göstərilir ki, cinayət təqibi (ci-

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KİVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

de göstərilir ki, dövlətin ali məqsədi insan və vətəndaş hüquq və

edilərkən, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata

nayət hadisəsinin müəyyən edilməsi, cinayət törətmiş şəxsin işfə

İnsan hüquqlarının müdafiəsində demokratik qərarlar

azadlıqlarının təmin edilməsidir. 25-ci maddədə isə, dövlətin hər kəsin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verməsi öz əksini tapıb. Bununla yanaşı, 31-ci maddə ilə hər kəsin təhlükəsiz yaşamaq hüququna təminat verilir.

Maddə 46-da göstərilir ki, şəxsiyyətin ləyaqəti dövlət tərəfindən qorunur və heç kəs ləyaqətini alçaldan rəftar və cəzaya məruz qala bilməz. Özünün razılığı olmadan heç kəsin üzərində tibbi, elmi və başqa təcrübələr aparıla bilməz. Hər kəsin fikir və söz azadlığı vardır (maddə 47). Hər kəsin dinə münasibətini müstəqil surətdə müəyyənləşdirmək, hər hansı dinə təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə etiqad etmək, yaxud heç bir dinə etiqad etməmək, dinə münasibəti ilə bağlı əqidəsini ifadə etmək və yaymaq hüququ var (maddə 48). Hər kəsin istədiyi məlumatı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır (maddə 50). AR Konstitusiyasının 71-ci maddəsinin 3-cü

keçirilməsi Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərini nəzərə almaq şərti ilə, qismən və müvəqqəti məhdudlaşdırıla bilər."

AR Cinayət Məcəlləsinin (CM) "İşgəncə" adlanan 113-cü maddəsində tutulmuş və ya azadlığı başqa cür məhdudlaşdırılmış şəxslərə fiziki ağrılar və ya psixi iztirablar vermə işgəncə hesab edilir və yeddi ildən on ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. CM-in "İşgəncə vermə" adlanan 133-cü maddəsinə görə, "mütəmadi olaraq, döyməklə və ya sair zorakı hərəkətlərlə güclü fiziki ağrı və ya psixi iztirablar vermə" işgəncə hesab olunur və üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. CM-in 331.3-cü maddəsində (hərbi qulluqunu təhqir etmə, döymə və ya işgəncə vermə) hərbi xidmət üzrə vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı və ya belə vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar reisin öz tabeliyində olan şəxsi döyməsi və ya ona işgəncə verməsinə görə üç ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrum

olunması və ona qarşı ittiham irəli sürülməsi, bu ittihamın məhkəmədə müdafiə edilməsi, ona cəza təyin edilməsi, zəruri olduqda prosesual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqi məqsədi ilə həyata keçirilən cinayət-prosesual fəaliyyətində insani şərəf və ləyaqətini alçaldan, təhqir edən, habelə, cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin həyatı və səhhəti üçün təhlükə törədə biləcək qərarların qəbul edilməsi və ya hərəkətlərə yol verilməsi qadağandır. CPM-in 15-ci maddəsi ilə aşağıdakılar qadağan edilir:

-işgəncələr vermək, fiziki və psixi zorakılıqdan, o cümlədən, tibbi preparatlardan istifadə etmək, aclığa, hipnoza məruz qoymaq, tibbi yardımdan məhrum etmək, digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və cəzalar tətbiq etmək;

-uzun sürən və ya kəskin fiziki iztirabla, yaxud səhhətin müvəqqəti pozulması ilə müşayiət olunan eksperimentlərdə və ya digər prosesual hərəkətlərdə iştirak etmə

etmək, habelə, buna bənzər hər hansı digər sınaqlar keçirmək;

-zərər çəkmiş, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsdən, habelə, cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslərdən zorakılıq, hədə-qorxu, aldatma yolu ilə və onların hüquqlarını pozan sair hərəkətlər tətbiq etməklə ifadə almaq.

19-cu maddədə göstərilir ki, cinayət təqibi gedişində təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə zərərçəkmiş, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxslərin keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququnu təmin etmək üçün tədbirlər görməlidir.

Polis haqqında Qanunun 5-ci maddəsində (insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində polisin fəaliyyəti) polisin hər hansı bir şəxslə insan ləyaqətini alçaldan şəkildə rəftar etməsinin yolverilməzliyi əks olunub.

Hər hansı vəziyyətdən asılı olmayaraq, insanlar əsas insan hüquqlarına malikdirlər. Qanuni əsas olmadan insanlar bu hüquqlardan məhrum edilə bilməzlər. Qanuni əsasla müəyyən müddətə tutulmuş

və ya həbs olunmuş şəxs azadlıq hüququndan məhrum olunur. Azadlıqdan məhrum etmə yerlərində adamlar hökmə əsasən, cəza olaraq salınırlar, orada cəzalandırılmaq üçün deyil. Buna görə də həbsxanalarda həyat şəraiti əlavə cəza xarakteri daşımamalıdır. Cəzaların icrası Məcəlləsində də (CIM) işgəncə yolverilməz hesab olunur. Burada göstərilir ki, cəzaları icra edən müəssisə və ya orqanın işçi heyəti məhkumlara qarşı münasibətdə nəzakətli olmalıdır. CIM-in 3-cü maddəsində deyilir ki, cəzaların icrası prosesində məhkumlarla rəftarda işgəncələrə, digər pis hərəkətlərə və şəxsiyyətin alçaldılmasına yol verilməməlidir. 10-cu maddədə isə, göstərilir ki, məhkumlar qəddar və ya insan ləyaqətini alçaldan rəftara və onların həyat və sağlamlıqlarını təhlükə altında qoya bilən tibbi və ya başqa təcrübələrə məruz qalmamalıdır.

VAHİD ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru